

איך לא אשקר לפניך כשאני חוזר בתשובה?

אריאל שמואל דוד

כיצד מתודיין? אומר: "1] אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, 2] והרי נחמתי ובושתי במעשי, 3] ולעולם איני חוזר לדבר זה". וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח (משנה תורה לרמב"ם, הלכות תשובה א, א).

מתחיל אני להתנקות, להיטהר, להתעלות - לשוב. אני יושב בבית הכנסת של התחנה המרכזית שבעיר המרכזית, נראה כלומד, נראה כמתפלל, נראה כמדבר - ואכן, עושה אני את כולם. למעשה, הכל לא מתחיל בדיבור אלא במשהו יותר בסיסי, אנחה. בלי קול, בלי חיכוך במיתרי גרוני, רק האוויר שבתוכי יוצא, משהו שהיה חלק מגופי, שהחיה אותי, הופך להיות חלק מהעולם - זה בצד הגשמי, אבל אל הבל הזה שאכן הוא הבל וריק, מתווסף רסיס מנשמתי. "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז). יש נשיפות שמוציאות רק אוויר, הבל, כלום, ויש נשיפות שמוציאות את חיי הנושף ונשמתו. לאחר מכן, כאשר אני נרגע מחד, ומאידך נכנס עמוק יותר אל התוך, אני מתחיל.

ריבונו של עולם, אבי ומלכי, יוצר כל היצורים ובוחר כליותם, בורא העולם והתורה, "אדוני" (כגילוי - אדוני, אדון העבד הסורר, וכהלמו - אותו איני יכול לבטא אך מצויר אני את אותיותיו מעל מצחי, שם שאיני מסוגל להגדיר ולהסביר כראוי, שהרי אינו כינוי לו אלא ישם פרטי): בוש ונכלם אני לעב/מוד לפניך, שוב, ולהתוודות לפניך על שחטאתי, עויתי ופשעתי. עשיתי מעשה אלמוני ולאחר מכן המשכתי במעשה פלוני, ומשם העפלתי להר גבוה מהם, הרי הוא מעשה פלמוני - שיש בכלם נטיה ממה שציווית

מרגע זה נכנסתי יותר פנימה אל תוך התנועה הזו, כבר איני לגמרי עם שאר האנשים ואני שאוב אל תוך העולם ואל תוך השיח שאני שח כרגע - מדבר עם אנשים, אפילו עולה חזן בתפילת ערבית, אך עם רגל אחת בעולם הזה ועם רגל אחת בעולם אחר, בהיכל התשובה. את התפילה אני מתפלל בקצב מהיר, קצב ה'בין לבין' של העוצרים בתחנה המרכזית בדרום ממקום אחד לאחר, מקום בו אף אחד אינו רואה כמטרה אלא רק כדרך, 'פרוודור' אמיתי - שיא העולם של 'העולם הזה'. ובכל זאת, התפילה היא אחת העוצמתיות שחוויתי מעודי, התת-מודע הוא זה שמתפלל כאן, מצב בו אינך זקוק לזמן כדי לשקע את כל כולך במילות התפילה (בעצם, גם לא לגמרי במילות התפילה, מדובר כאן בשורשים יותר עמוקים מהאותיות).

התפילה נגמרה וגם אני בין היוצאים. יוצא אני אל הרחוב והשיח עם קוני ממשיך. כבר פרטתי את חטאיי לפני המקום והתחרטתי עליהם. נותר השלב הקשה ביותר, שלב בו אני צריך להבטיח לריבוננו של עולם ש"לעולם איני חוזר לדבר זה". כאן הסבל הופך למצוקה של ממש - כיצד אשקר לפני יודע-כל? הרי במצב זה, ודאי ובטח שלא אשוב לכסלה עוד לעולם, לעולם! אך מכיר אני את עצמי, ומעריך אני שבעוד זמן, למרות שאתאמץ, ובאמת אתאמץ - קיים סיכוי שאפול שוב. הרי כבר 'היינו כאן', לא פעם ראשונה התוודיתי לפניך על אותו חטא ממש, ובכל פעם הבטחתי לך שלא אעשה זאת שוב. אני רוצה מאוד להבטיח, בכל מאודי, אך הדבר האחרון שאני חפץ לעשות תוך כדי חזרה בתשובה הוא לחטוא - וכיצד אוכל להבטיח דבר כזה? (שמא על כך אומרים בוידוי של יום הכיפורים: "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה"?)

פתאום הכתה בי ההבנה שבאמת אין שום משמעות להבטחה זו, הרי כבר 'מושב' ועומד אני מהר סיני' (על פי שבועות כב ע"ב ועוד), כבר אז הבטחתי לאבי-מלכי שלא אעשה דברים אלו. אם כן, לא נדרש ממני להבטיח, אלא למסור מודעה שאני מזדהה עם מה שכבר נשבעתי ולהודיע על רצוני לקיים את השבועה. בעצם, חלק זה של הוידוי אינו מייסר כלל ואף לא קשה. להיפך, הרגשה שאני שב הביתה, אל המקום בו אני אמור להיות ואל המקום בו הייתי פעם. מסירת מודעה שלא 'גזרתי' את החוט המקשר ביני ובין צורי.

עליי ושכתבת בתור(ו)תיך, שיש בהם מעילת מעל באמון שנתת בי ובברית שכרתנו. בנוסף לכל הנפסדות שבמעשים אלו, הרי שיש בהם כפיות טובה כלפי אחד מברואיך, שכל יכולתי לחטוא היתה על גבי מה שנתן לי, שהוא נהג עמי בטובה ובזכותו יכולתי לעשות טוב - וכעת, לקחתי את הטובה והשתמשתי בה כמכשיר לעשות רעה, והלא אילו ידע ודאי שלא היה נותן לי טובה זו, ונעשיתי שואל המשתמש בחפץ שאול שלא כדין וכמוסכם, וגזל הוא זה (כך נראה לי, שעשיית טובה אינה מתנה אלא שאילה - אך בשונה משאילה רגילה, שהשואל מחזיר אותה למשאיל, בעשיית טובה המקבל צריך להמשיך את הטובה אל מישהו כלשהו, בין יהא זה המשאיל ובין מישהו אחר).

ודאי, חופש כל חדרי בטן אתה, ואין נסתה ונעלם מנגד עיניך - ומה בצע שאעמוד ואספר לך כל זאת?

דיבורי זה ופירוטי את כל חטאיי, בהוצאת מילים החוצה ובהכנסתם אל תוך לבי פנימה, גורמים לי לבושה וכלימה. כיצד זה לא יכולתי להתגבר על היצר? כיצד זה לא השרשתי בתוכי עד עמקי אישיותי את חובתי לסור מרע ולעשות טוב? כיצד זה לא למדתי ממעשיו של השותף עמי לברית, הלא הוא אתה(!), שמעולם לא הפרת את הברית עמי - מדוע לא למדתי ממך לעשות כך במקביל? ומדוע, מדוע כאשר עמי, שאיבר אני בתוך גופו, חטא ומרד בקונו, קונו לא זנחו והפר גם הוא את הברית? דומה אני שהמלך האציל לא זנח את עמו אף פעם, משום שלמרות הדיוטא התחתונה שירד, מאמין המלך שאם יכול עמו לקלקל - יכול הוא לתקן, ואם הוא יכול לתקן, סימן שהקלקול אינו קלקול גמור ומוחלט.

ואחר כל המחשבות הללו כבר הבושה, החרפה, תחושת הרפש והטיט שמהם אני עשוי ואליהם אני עתיד לשוב, כולם עולות בי ביתר שאת - עד שכבר ניכרים הדברים על חזותי החיצונית. בשלב זה אני ממש חש סלידה מהחטא, וכבר לא נהנה ממה שלפני כן היתה תאוה חזקה עד שלא הצלחתי לעצור את עצמי מעצמי. אני מתחרט על מעשיו, מבקש לקחת ממני את הטומאה הזאת, משתעשע (מתוך צער) באפשרות של חזרה בזמן ושינוי העבר לאי-חטא, ובמידה מסויימת הנראית פרדוקסאלית אף עושה כן (העושה תשובה מיראה - זדונות נהפכות לו לשגגות, ואם מאהבה - לזכויות [יומא פו ע"ב]). המעשים לעולם לא נעלמים מן העולם, אלא מקבלים ערך שונה. ההערכה הרוחנית-מוסרית של המעשים משתנית, ובעקבות כך גם השלכותיהם, במישור עולמנו הגשמי ובמישור השכר והעונש). מוסר מודעה בפני שלושה: בוראי, נשמתו וגופי, שאין לי שום חפץ ורצון במעשים שפעלתי והריני מבכה ומתייסר על קיומם.

שבוע אחר כך: אותו מקום, אותו ניסיון, אותה עוצמה של יצר - החיים והמוות נתונים לפניי - ובחזרתי בטוב! מודה לה' על שעבר וצועק לעתיד לבוא.

שבוע אחר כך: אותו מקום, אותו ניסיון, אותה עוצמה של יצר - החיים והמוות נתונים לפניי - ולא...

אך אני יודע שפעם ניצחתי. כמו עיר מקלט, כשהאדם בתוכה הוא מוגן וכשיוצא מסתכן, אך גם אם יצא - אין זה מבטל את הזמן שהיה בפנים (התשובה ועיר מקלט, יסוד שניהם בשינוי הרצון. ונרמו: "יְשַׁמְתִּי לְךָ מְקוֹם אֲשֶׁר יִגִּס שְׁמָה" [שמות כא, ג]. - "הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם" [בראשית רבה סח, ט]). וגם, אני יודע שפעם הצלחתי, אני מסוגל.

זמן מה לאחר מכן אני נזכר בעוד הלכה ברמב"ם (תשובה ב, ב):

ומה היא התשובה? הוא [א] שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר: "יֵעֹזֵב רָשָׁע דַּרְכּוֹ" וגו' (ישעיה נה, ז). [ב] וכן יתנחם על שעבר, שנאמר: "כִּי אַחֲרַי שׁוּבֵי נַחֲמֵתִי" (ירמיה לא, יח). [ג] ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ" (הושע יד, ד). וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו.

דברי הרמב"ם מעוררים בי קושי - הוא מזכיר פעמיים את עניין הקבלה להבא, פעם בתיאור עזיבת החטא: "יגמור בלבו שלא יעשה עוד", ושוב בתיאור החלק השלישי: "לא ישוב לזה החטא לעולם". ואז, בתוך כל העליות והירידות בהם אני נמצא, אני חושב שעזיבת החטא והניתוק ממנו כוללים החלטה רגעית שלא לחטוא שוב, ללא תכנון העתיד. לעומת זאת, קבלה להבא היא נקיטת אסטרטגיה לטווח ארוך שאמורה למנוע בכל עת חזרה אל החטא. רק הקב"ה יכול להיות עד למה שיתרחש בעתיד.

אז אני מוסיף עוד שלב לתשובה שלי: כניסה לתהליך, למעגל של חשיבה כיצד ייראו חיי לאחר התשובה. בתהליך שכזה משתלבת התפילה האישית שהיה מוסיף רבא לאחר תפילתו: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחטא עוד" (ברכות יז ע"א).

תחושת שחרור.

איזה כיף לחזור בתשובה! בהצלחה לכולנו.